

ปัญหาทางกฎหมายของกฏนิคกรรมตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ในมิติของประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: ศึกษากรณีเขตปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม วิศิษฐ์ เจนนานนท์*

(วันรับบทความ: 3 กันยายน 2563/ วันแก้ไขบทความ: 10 กันยายน 2563/ วันตอบรับบทความ: 14 กันยายน 2563)

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ปัญหาทางกฎหมายของกฏนิคกรรมตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ในมิติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: ศึกษากรณีเขตปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 กับหลักการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกภาคสนามกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวม 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการชั้นต้นและคณบดีนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป และเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 1 คน รวมจำนวน 3 คน ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า หลักการลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคม กับหลักการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีการบัญญัติถ้อยคำและมีหลักการแทบจะถอดแบบการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติแทบทุกเรื่อง เพียงแต่มีความแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในขั้นตอนของการไต่สวนมูลฟ้อง, การสอบสวนของพยาน, ในเรื่องการยื่นอุทธรณ์จะไม่มีข้อห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง การพิจารณาสั่งให้รับหรือไม่รับอุทธรณ์หรือในเรื่องสิทธิในการมีทนายความของโจทก์หรือจำเลย เป็นต้น ปัจจุบัน กฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคมเป็นกฏที่สร้างขึ้นเลียนแบบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมในฝ่ายอาณาจักร ซึ่งไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับพระภิกษุสงฆ์ เนื่องจากองค์คณะผู้พิจารณาชั้นต้น หรือชั้นอุทธรณ์หรือชั้นฎีกานั้น จะมีความรู้เฉพาะในด้านพระธรรมวินัยเท่านั้น แต่ไม่มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายของฝ่ายอาณาจักร ทั้งในด้านเทคนิค ภาษา การประยุกต์ใช้กฎหมาย จึงทำให้ไม่สามารถที่จะนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ทำให้การพิจารณาไม่เป็นไปตามขั้นตอนของกฏนิคกรรมของมหาเถรสมาคม และไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับ ตลอดจนพระภิกษุสามเณร และพุทธศาสนิกชนทั่วไป จะต้องศึกษา นิคกรรมในพระวินัยและกฏมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) ว่าด้วยการลงนิคกรรม ให้มีความรู้ความเข้าใจ เพื่อจะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

คำสำคัญ: กฏนิคกรรม/ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา/ เขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม

* ร้อยตำรวจเอก, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ประจําภาควิชากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Legal Problems of the Suppression Law (Niggahakama) under the Sangha Law on the Code of Criminal Procedure: Study on Administrative Sangha of Mahasarakham Province

Visit Jennanont^{*}

(Received Date: September 3, 2020, Revised Date: September 10, 2020, Accepted Date: September 14, 2020)

Abstract

The research entitled “Legal Problems of the Suppression Law (Niggahakama) under the Sangha Law on the Code of Criminal Procedure: Study on Administrative Sangha of Mahasarakham Province” is aimed to (1) study the principles of punishment for criminal violating Buddhist ethics as defined by the Sangha Supreme Council of Thailand (2) conduct comparative study on the principles of punishment for criminal violating Buddhist ethics as defined by the Sangha Supreme Council of Thailand (no 11) B.E. 2521 and the principles of criminal procedure defined by the Code of Criminal Procedure. The research employed qualitative method with key informant in-depth interview. The interviewees comprised two groups including: the 2 key informants of Buddhist ecclesiastical official monk and Buddhism academics as well as one interviewee from the Administrative Sangha of Mahasarakham Province. The research revealed that the principles of punishment for criminal violating Buddhist ethics as defined by the Sangha Supreme Council of Thailand (no 11) B.E. 2521 and the principles of criminal procedure defined by the Code of Criminal Procedure, the research revealed that the criminal procedure as defined by the Suppression Law (Niggahakama) is as similar to the principles defined by the Code of Criminal Procedure, except, the principles of the Preliminary Examination, the Oath in litem, and the appealing, the expert witness, and the rights to counsel. Nowadays, Suppression Law (Niggahakama) Enforced by Mahathera Council are duplicate the criminal procedure of state which is not suitable for the monks. This is due to the procedure conducted based on the Suppression Law (Niggahakama) requires the specific skill, but with no legal knowledge defined by state. This becomes, as a result, impossible for the Suppression Law (Niggahakama) to be applied by monks. It is therefore necessary for monks to carefully study and to develop understanding about such the Suppression Law (Niggahakama) in order to perform correctly.

Keywords: the Suppression Law (Niggahakama)/ the Code of Criminal Procedure/
Administrative Sangha of Mahasarakham Province

^{*} Police Captain, Ph.D., Assistant Professor at Department of Public Law, Faculty of Law, Mahasarakham University

บทนำ

ในทางพุทธศาสนาเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นในระดับใดก็ตาม พระพุทธเจ้ามิได้ทรงวางเฉยต่อปัญหาดังกล่าว แต่ทรงใช้หลักเหตุผลในการพิจารณาถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยให้ความสำคัญกับผู้กระทำความผิด ชุมชน และผู้เสียหาย และทรงวางระเบียบแบบแผนในการป้องกันเหตุที่จะทำให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำโดยการบัญญัติเป็นธรรมวินัยหรือประมวลสิกขาบทขึ้น เพื่อใช้เป็นมาตรการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาของพระภิกษุที่ยังเป็นปุถุชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ถ้าภิกษุรูปใดประพฤติล่วงละเมิดก็จะได้รับโทษทั้งที่เป็นสถานหนักและเบาแตกต่างกันตามลักษณะความผิดที่ได้ทำลงไป ถ้าเป็นโทษหนัก (ครุกาบัติ) ถึงขั้นอาบัติปาราชิกก็ต้องขาดจากความเป็นภิกษุ เหมือนต้องโทษประหารชีวิต ส่วนโทษสถานเบา คือการยอมรับสารภาพความผิดที่ได้กระทำลงไป จากนั้นให้กล่าวคำปฏิญาณยืนยันต่อหน้าภิกษุผู้บริสุทธิ์ว่าจะสำรวมระวัง ไม่ล่วงเกินพระวินัยอีกต่อไป (แสง อุดมศรี, 2559, น.33-34) ส่วนวิธีการทางพระวินัยที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท จากการศึกษาพบว่าจะมีลักษณะเป็นการพิสูจน์ความจริงให้ปรากฏหากพบว่าถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความผิดที่จะต้องถูกลงโทษไปในคราวเดียวกัน และยังมีหลักแห่งการถ่วงดุลอำนาจ (Balance of power) คือตรวจสอบซึ่งกันและกันระหว่างฝ่ายโจทก์และจำเลยและฝ่ายภิกษุซึ่งเป็นผู้วินิจฉัยอธิกรณ์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับวิธีการพิจารณาคดีของฝ่ายทางโลกหรือฝ่ายบ้านเมือง ดังความปรากฏในอรรถกถาหาปรินิพพานสูตรที่ได้กล่าวถึงขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมในการตัดสินคดีความของฝ่ายอาณาจักรในสมัยพุทธกาลที่เรียกว่า วัชชือปริหานิยธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 เล่มที่ 10 ข้อ, น.79) กระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎก จึงจัดว่าเป็นกระบวนการทางฝ่ายศาสนจักร (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2539, น.10) หรือฝ่ายพุทธจักร (สนิท ศรีสำแดง, 2543, น.3) การกระทำลักษณะบางอย่างของพระภิกษุนั้นนอกจากจะเป็นการละเมิดพระธรรมวินัยแล้ว ยังเป็นความผิดทางโลกหรือเป็นความผิดตามกฎหมายของบ้านเมือง ซึ่งเรียกว่า “โลกวัชชะ” อีกด้วย ดังนั้นเมื่อการกระทำที่เป็นการละเมิดพระธรรมวินัยของพระภิกษุเป็นความผิดทางโลกแล้ว จึงมีความจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายเพื่อดำเนินการกับความผิดที่พระภิกษุรูปดังกล่าวได้กระทำขึ้นมาอีก โดยอาศัยสิกขาบทจากพระวินัยปิฎกในพระไตรปิฎกเป็นเกณฑ์ ซึ่งเรียกว่า พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ การบัญญัติพระวินัยและกฎหมาย นั้นมีวัตถุประสงค์เป็นอย่างเดียวกัน กล่าวคือ มุ่งหมายที่จะห้ามมิให้พระภิกษุกระทำในสิ่งที่สมณะเพศไม่ควรทำ แต่จะแตกต่างกันในเรื่องขอบเขต โดยพระวินัยนั้นไม่จำกัดขอบเขต เมื่อใดก็ตามที่พระภิกษุมีพฤติกรรมที่น่าตำหนิตึ่เตียนหรือที่เรียกว่า โลกวัชชะ หรือที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของพระที่เรียกว่า “ปณณัติวัชชะ” ก็จะมีผลความผิดตามพระธรรมวินัยซึ่งมีเพียง 227 ข้อ เท่านั้น ส่วนในมุมของกฎหมายจะจำกัดขอบเขตของการบัญญัติเพียงเพื่อบังคับให้พระภิกษุประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเท่านั้น จะออกกฎหมายมาบังคับให้พระภิกษุมีหน้าที่ต้องทำการอย่างอื่นไม่ได้ ซึ่งถ้าฝ่าฝืนหลักการนี้แล้ว ถือได้ว่าเป็นการแทรกแซงกิจการของพระพุทธศาสนา (ปลื้ม โชติขจรญาณกูร, 2559, น.22) ส่วนกรณีที่พระภิกษุประพฤติผิดพระธรรมวินัยแล้วไม่ยอมรับผิดหรือไม่ยอมเปลี่ยนแปลงความประพฤติปรับปรุงตัวเองเสียใหม่ พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้ลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ประพฤติผิดพระธรรมวินัยเช่นนี้ ซึ่งความหมายโดยรวมแล้ว

“นิคหกรรม” แปลว่า การกดหรือตำหนิ จัดว่าเป็นสังฆกรรมประเภทหนึ่ง หรืออาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เป็นพิธีกรรมทางพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการข่มหรือลงโทษแก่พระภิกษุผู้ประพฤติดุชโดยกระทำลงละเมิดพระธรรมวินัยแล้วไม่ยอมรับและยังไม่ยอมแก้ไขปรับปรุงตัวเองให้ถูกต้อง โดยพระพุทธเจ้าทรงวางกฎเกณฑ์การลงโทษในแบบต่าง ๆ ตามสมควรแก่ความผิดไว้ หรือเป็นมาตรการลงโทษหลังจากที่ปรับอาบัติพระภิกษุผู้ฝ่าฝืนละเมิดสิกขาบทหรือข้อห้ามอื่นใดตามสมควรแก่กรณีแล้วแต่พระภิกษุรูปนั้นไม่ยอมรับผิดและไม่ยอมแก้ไขให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยจึงต้องลงนิคหกรรมเป็นการลงโทษอีกตามสมควรแก่ความผิด แต่ในปัจจุบัน การลงโทษแก่พระภิกษุสงฆ์ที่ได้กระทำการอันเป็นการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยนั้น จำต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของคณะสงฆ์ กล่าวคือ ต้องปฏิบัติตามกระบวนการของการใช้กฎหมายตามที่กำหนดไว้ใน กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11(พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ซึ่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 ได้ให้อำนาจมหาเถรสมาคม ตรากฎหมายมหาเถรสมาคมขึ้น นอกจากนั้นมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้บัญญัติไว้อีกว่า “พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรม ก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัย” ซึ่งนิคหกรรมตามความในมาตรา 24 นี้ มีความหมายว่า กรรมที่สงฆ์ ทำแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเพื่อต้องการให้เข็ดหลาบหรือการลงโทษ หรือกล่าว อีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อมีพระภิกษุรูปใดกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง พระภิกษุรูปนั้นจะต้องถูกคณะสงฆ์ลงโทษตามที่พระธรรมวินัยได้กำหนดเอาไว้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการข่มขู่หรือเป็นการปรามพระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยให้เกิดความเข็ดหลาบและยังเป็นการป้องปรามพระภิกษุรูปอื่น ๆ มิให้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยอีกด้วย ดังนั้น การลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยจึงเป็นอำนาจและหน้าที่ของคณะสงฆ์ โดยยึดถือหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติตามขั้นตอนและรายละเอียดที่กำหนดไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) (พระมหาอุดม สารเมธี (สารบรรณ), 2546, น.5) นอกจากนี้ความผิดบางอย่างนอกจากจะเป็นความผิดตามพระธรรมวินัยแล้วยังเป็นความผิดต่อกฎหมายของบ้านเมืองอีกด้วย พระภิกษุสงฆ์ของไทยทุกรูปนอกจากจะต้องประพฤติและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยแล้ว ยังจะต้องไม่กระทำการที่เป็นการขัดหรือฝ่าฝืนต่อประมวลกฎหมายอาญาหรือพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญอีกด้วย และอยู่ภายใต้ขั้นตอนกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกระบวนการลงนิคหกรรมของสังฆมณฑลตามกฎหมายมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ซึ่งออกตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 อีกด้วย ซึ่งหากพระภิกษุรูปใดได้กระทำความผิดอาญา ก็จะต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมายเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป กระบวนการพิจารณานิคหกรรมตามกฎหมายมหาเถรสมาคม นั้น มีปัญหาในเรื่องโครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ไทย เพราะมีการใช้ตำแหน่งทางปกครองเข้ามาผูกติดกับการทำหน้าที่เป็นผู้พิจารณาคดี ตั้งแต่เจ้าอาวาสจนถึงเจ้าคณะปกครองสงฆ์ตามลำดับชั้น เป็นการปิดกั้นวิธีพิจารณาคดีที่ถูกต้องและขาดหลักประกันความยุติธรรมที่จะได้รับจากผู้พิจารณาคดี และปัญหาที่สำคัญประการต่อไปก็คือ เมื่อกระบวนการพิจารณานิคหกรรมตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ได้นำเอากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ พระสงฆ์อาชญากรที่ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์ในระดับต้น ๆ ขาดความรู้ความชำนาญในการพิจารณา ประกอบกับเป้าหมาย

ของนิคกรรมตามพระธรรมวินัยต่างจากเป้าหมายของกฎหมายในเรื่องวิธีการลงโทษ จึงเป็นเหตุให้แนวทางปฏิบัติของพระผู้พิจารณานิคกรรมกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองเกิดการไม่สัมพันธ์กัน เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่มีความรู้ทางพระวินัยและขอบเขตของ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม จึงเป็นผลให้การพิจารณานิคกรรมเกิดความล่าช้า เพราะกระบวนการพิจารณานิคกรรมเป็นวิธีพิจารณาการกระทำของพระภิกษุซึ่งล่วงละเมิดพระธรรมวินัย (ศีล 227 ข้อ) และถูกกล่าวหา ในขณะเดียวกันทางฝ่ายบ้านเมืองหรือฝ่ายอาณาจักร ก็มีพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ คอยควบคุมพฤติกรรมของสงฆ์อีกทีหนึ่ง อีกทั้งในปัจจุบันมหาเถรสมาคมก็ใช้กฎหมายเถรสมาคม ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาเป็นเครื่องมือในการพิจารณา อธิกรณ์แก่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่า ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยอยู่แล้ว ซึ่งโดยหลักที่ถูกต้อง คณะผู้พิจารณานิคกรรมควรต้องยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการพิจารณา แต่ในเรื่องวิธีพิจารณา นั้นให้อนุโลมนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งหากพระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัยไม่ยอมรับผลการพิจารณานิคกรรม จึงค่อนนำ พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ มาควบคุมอีกชั้นหนึ่งโดยเป็นการใช้มาตรการบังคับแก่พระภิกษุผู้ถูกตัดสินที่ต้องอธิกรณ์ ขั้นร้ายแรงให้ขาดจากการเป็นพระภิกษุ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบโดยการบูรณาการข้ามศาสตร์โดยการนำเอาแนวคิดของพุทธศาสตร์ตามหลักในพระไตรปิฎกของพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาทและแนวคิดของนิติศาสตร์มาผสานเข้าด้วยกัน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

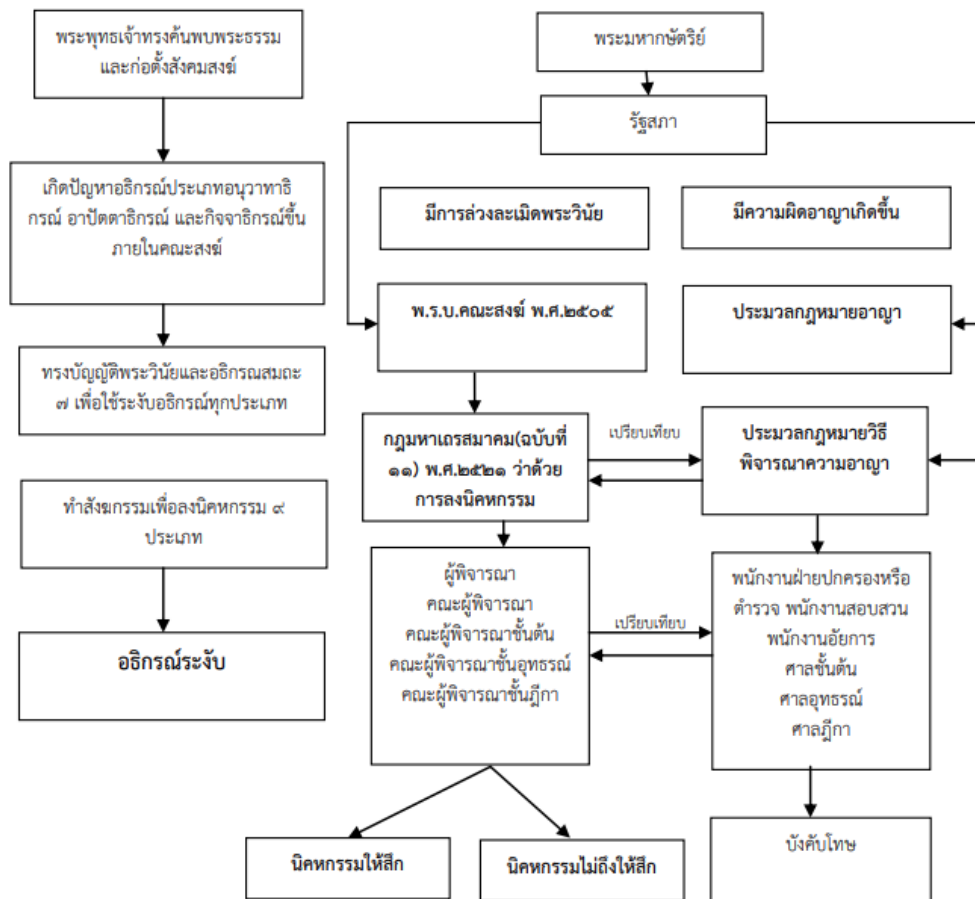
1. เพื่อศึกษาหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพระพุทธศาสนาตามกฎหมายเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 ว่าด้วยการลงนิคกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535
2. เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามกฎหมายนิคกรรมของมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 กับหลักการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
4. เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้และบริการวิชาการให้แก่เขตปกครองคณะสงฆ์ หนตวันออกภาค 9 จังหวัดมหาสารคาม และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดมหาสารคาม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการตรวจสอบเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมที่ ผู้วิจัยสามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิด การวิจัยในการศึกษาและสามารถอธิบายโดยสรุปเป็นประเด็นในกรอบความคิดได้ ดังนี้ความขัดแย้งในแง่ของพระธรรมวินัยนั้น ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท เรียกว่า “อธิกรณ์” ซึ่งหมายถึง ปัญหา ข้อพิพาท และเรื่องที่ต้องอภิปราย ซึ่งข้อพิพาทหรือปัญหาความขัดแย้งนี้ หมายถึง เฉพาะที่ เป็นคดีหรือปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแก่เฉพาะในหมู่พระภิกษุสงฆ์เท่านั้น ในคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้น ได้จัดหมวดหมู่ของอธิกรณ์ให้ตรงต่อปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่กระบวนการ

ระงับอธิกรณ์ โดยได้จัดแบ่งประเภทของอธิกรณ์ออกไปเป็น 4 ประเภท กล่าวคือ 1) วิวาทาธิกรณ์ (หมวดการทะเลาะวิวาท) 2) อนุวาทาธิกรณ์ (หมวดการฟ้องร้องกล่าวหา) 3) อาปัติาธิกรณ์ (หมวดการละเมิดอาบัติ) และ 4) กิจจาธิกรณ์ (หมวดกิจที่สงฆ์พึงต้องทำ) ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้จะเกี่ยวข้องเฉพาะอธิกรณ์ 3 ประเภทเท่านั้น คือ อนุวาทาธิกรณ์ อาปัติาธิกรณ์ และกิจจาธิกรณ์ ซึ่งกิจที่สงฆ์พึงต้องทำนี้ ได้รวมไปถึงการลงนิคหกรรมหรือการลงโทษตามพระธรรมวินัยด้วย สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยที่ชัดเจนที่สามารถระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่พระภิกษุสงฆ์ทั้ง 4 ประเภทข้างต้น ซึ่งเรียกว่า “อธิกรณ์สมณะ 7” ซึ่งหมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องระงับอธิกรณ์ หรือวิธีดำเนินเพื่อระงับอธิกรณ์ โดยมี 7 วิธีการ อันได้แก่ 1) สัมมุขาวินัย คือ วิธีตัดสินที่พึงทำในที่พร้อมหน้าสงฆ์ ธรรมและวัตถุ 2) สติวินัย คือ วิธีตัดสินที่ยกสติขึ้นเป็นหลัก 3) อมูหวินัย คือ วิธีตัดสินที่ให้แก่ภิกษุ ผู้หายเป็นบ้าแล้ว 4) ปฎิญาตกรรมะ คือ วิธีตัดสินโดยปรับโทษตามคำสารภาพ 5.) ตัสสาปยิสกา คือ วิธีตัดสินโดยปรับโทษแก่ผู้ทำความผิดที่ไม่ยอมรับผิด 6) เญยยยิสกา คือ วิธีตัดสินโดยอาศัยเสียงข้างมาก และ 7) ตินวัตถารกะ คือ วิธีตัดสินโดยวิธีประนีประนอมยอมความ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางมาตรการที่ชัดเจนเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาคือ ข้อพิพาทความขัดแย้งให้ระงับยุติลง อันถือว่าเป็นส่วนหนึ่งและเป็นอำนาจของพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อให้พระภิกษุได้ยึดถือปฏิบัติอันเป็นไปในแนวทางเดียวกันและเกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมที่เน้นความสงบระงับอันเกิดจากตัวบุคคลรวมไปถึงสังคมโดยรวม และ จากการศึกษาค้นคว้าในคัมภีร์พระไตรปิฎกและทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่าการระงับอธิกรณ์ประเภทกิจจาธิกรณ์ นั้นคือ กระบวนการที่สงฆ์จะต้องจัดการหรือเป็นกิจธุระที่สงฆ์พึงต้องกระทำ ซึ่งกิจจาธิกรณ์นี้สามารถระงับได้ด้วยอธิกรณ์สมณะวิธีประเภทสัมมุขาวินัยเพียงวิธีการเดียวเท่านั้น การลงโทษในพระวินัย นอกจากผู้กระทำที่ล่วงละเมิดสิกขาบทในพระวินัยจะต้องถูกปรับอาบัติตามที่กล่าวมาแล้วในอธิกรณ์ประเภท อาปัติาธิกรณ์ บางกรณียังมีการลงโทษอีกรูปแบบหนึ่ง คือการลงโทษโดยวิธีสังฆกรรม นั่นคือ วิธีการลงนิคหกรรม อธิกรณ์ประเภทนี้ต้องจัดการโดยสงฆ์ที่เรียกว่า การทำ “สังฆกรรม” การลงนิคหกรรมในพระไตรปิฎกได้กล่าวไว้ มี 9 ประเภท โดยแบ่งเป็น นิคหกรรมทั่วไปซึ่งมี 9 ประการ อันได้แก่ ตัชชนียกรรม นิสยกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสارณียกรรม อุกเขปนียกรรม ตัสสาปาปิยสิกากรรม ปากาสนียกรรม ปัตตนิกุชชนกรรม และพรหมทัตตกรรม โดยอธิกรณ์และวิธีระงับอธิกรณ์ เป็นวิธีปฏิบัติอันเกี่ยวกับการแก้ไขความขัดแย้งในแง่ของพระวินัย และเป็นการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมของคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ส่วนการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมคณะสงฆ์ในปัจจุบันนั้น คือการใช้กฎหมายอาญา มาตรา 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในปัจจุบัน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฯ ได้ให้อำนาจมหาเถรสมาคมในการตรากฎหมายอาญา มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติ หรือ ออกประกาศโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ออกใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการเป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่นี้ได้ ซึ่งปัจจุบันมหาเถรสมาคมได้ตรากฎหมายอาญา มาตรา 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมขึ้น นิคหกรรมจึงเป็นวิธีการลงโทษพระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระวินัย ซึ่งนอกจากพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยจะต้องอาบัติ

ตามการละเมิดสิทธิขาทแล้ว ยังต้องถูกลงโทษตามความเหมาะสมอีกชั้นหนึ่งด้วย และเมื่อพิจารณาความในกฎหมายธรรมนูญ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงมติการลงมติแล้ว พบว่าได้บัญญัติถึงการลงมติการลงมติไว้ 2 ประเภท คือ การลงมติที่พระภิกษุต้องสีก กับมติการลงมติที่พระภิกษุไม่ต้องสีก และจากการศึกษาบททวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่ากฎหมายธรรมนูญ ฉบับที่ 11(พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงมติการลงมติตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 นั้นเป็นการถอดแบบมาจาก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายของฝ่ายอาณาจักร เป็นกฎที่สร้างขึ้นเลียนแบบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมซึ่งไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับพระภิกษุสงฆ์ เนื่องจากการพิจารณาคดีนั้น ผู้ทำหน้าที่เป็นตุลาการของคณะสงฆ์คือพระวินัยธร จะมีความรู้เฉพาะในพระธรรมวินัยเท่านั้น แต่ไม่มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายของฝ่ายอาณาจักรทั้งในด้านเทคนิค ภาษาการประยุกต์ใช้เลย จึงทำให้ไม่สามารถที่จะนำมาใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ทำให้การพิจารณาอธิกรณ์มีความล่าช้า ซับซ้อนและไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย นอกจากนั้นการกำหนดโทษในพระธรรมวินัยกับในทางคดีอาญาก็ไม่มีความสอดคล้องกัน ส่วนที่เป็นอุปสรรคและปัญหาที่คล้ายกันเกี่ยวเนื่องมาจากผู้ที่มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยการลงมติการลงมติยังขาดความรู้และความเข้าใจในพระธรรมวินัยและตัวบทกฎหมายของฝ่ายอาณาจักร และปัญหาการถูกแทรกแซงโดยอำนาจรัฐ และผู้ที่ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ไม่เคารพมติของสงฆ์ ซึ่งสามารถกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยได้ ตามกรอบแนวคิดด้านล่าง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐาน

รูปแบบในการดำเนินการลงนิคหกรรม ตาม กฎมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ของคณะสงฆ์ ทุกขั้นตอนมีหลักการและลักษณะคล้ายคลึงกับรูปแบบและขั้นตอน ในการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝ่ายบ้านเมือง

วิธีการศึกษา

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และภาคสนาม (Qualitative and field Research) มีการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยขั้นตอนแรกของการกระบวนการศึกษา ผู้วิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากพระไตรปิฎก อรรถกถาชาดกต่าง ๆ และ แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการทบทวนองค์ความรู้ เอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก จากการสัมภาษณ์ถึงข้อมูลกระบวนการพิจารณาดำเนินการลงนิคหกรรมตามที่ปรากฏในพระธรรมวินัย และตามกฎมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 แล้วผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ คำสัมภาษณ์จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ที่สามารถนำมาสนับสนุนข้อมูลจากการศึกษาทบทวนเอกสาร และงานวิจัย โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในการวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 2 กลุ่ม คือ 1)กลุ่มพระสงฆ์ชั้นต้นและเป็นนักวิชาการทางด้าน พระพุทธศาสนา ในเขตปกครองสงฆ์ ภาค ๙ อำเภอมะนัง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 2 รูป และ 2) เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมหาสารคามที่เคยมีประสบการณ์ เกี่ยวข้องหรือมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องการพิจารณานิคหกรรมของคณะสงฆ์ในจังหวัดมหาสารคาม จำนวน 1 คน รวมจำนวนทั้งหมด 3 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลความคิดเห็น จากประสบการณ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเรื่องกระบวนการพิจารณาดำเนินการลงนิคหกรรมตามที่ ปรากฏในพระธรรมวินัยและตามกฎมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 โดยแนวคำถาม ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยแนวคำถามในประเด็นเกี่ยวกับ การลงนิคหกรรมตามหลักของ พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ขั้นตอนการปฏิบัติของการลงนิคหกรรมตามกฎมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 ความเหมือนหรือความแตกต่างของกฎมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) กับประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และปัญหาข้อขัดข้องในทางปฏิบัติของการลงนิคหกรรม ตามกฎมหาเถรสมาคม และรูปแบบที่เหมาะสมในการแก้ไข้ปัญหาของคณะสงฆ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า ด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยพิจารณาและเปรียบเทียบข้อมูลจากบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในแต่ละกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์เฉพาะด้านต่างกัน และเมื่อทำการตรวจสอบข้อมูล แบบสามเส้าแล้ว ข้อมูลที่ต้องการจะถูกกำจัดออกไปไม่ถูกนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล อาจมีการแบ่งประเภทตามเนื้อหาของกรอบแนวคิดทฤษฎีหรือตอบปัญหาของการวิจัยที่กำหนดไว้ และเปรียบเทียบเนื้อหาข้อมูลต่าง ๆ แยกเป็นประเด็นๆ ไป

ผลการศึกษาวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อแรกที่ว่า เพื่อศึกษาหลักการลงโทษผู้กระทำผิดในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้น ผู้วิจัยพบว่า การลงนิคหกรรมตามหลักของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ต้องมี อธิกรณ์ หรือ มีคดีหรือปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแก่เฉพาะในหมู่พระภิกษุสงฆ์ ก่อนการลงนิคหกรรมเป็นการลงโทษโดยวิธีสังฆกรรม จัดว่าเป็นอธิกรณ์ประเภทกิจจาธิกรณ์ วิธีการลงนิคหกรรมตามที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก มี 9 ประเภท อันได้แก่ ตัชฌนียกรรม นิสยกรรม ปิพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม อุกเขปนียกรรม ตัสสาปาปิยสิกากรรม ปากาสณียกรรม ปัตตนิกุชฌนกรรม และพรหมทัตตกรรม แล้วแต่คณะสงฆ์จะเลือกใช้วิธีการลงนิคหกรรมที่เหมาะสมเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งพระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงนั้นต้องเป็นนิคหกรรมตามพระวินัยเท่านั้น ส่วนขั้นตอนการปฏิบัติของการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 และผู้วิจัยพบว่า ในเขตปกครองสงฆ์จังหวัดมหาสารคามบางแห่งนั้นเป็นไปตามความใน ข้อ 23 ข้อ 24 ข้อ 25 และข้อ 26 แห่งกฎหมายเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 ที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะผู้พิจารณาแต่ละชั้น แต่ในพื้นที่บางแห่งของเขตปกครองสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม ส่วนมากจะไม่มีเรื่องร้องเรียนหรือกล่าวหาในเรื่องที่เกี่ยวกับพระภิกษุกระทำผิดพระธรรมวินัยเลย ซึ่งถ้าหากมีปัญหาข้อพิพาทส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จะอยู่ในขั้นตอนของการเจรจาไกล่เกลี่ยทั้งสิ้น แต่ที่จะเป็นขั้นตอนกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมนั้น เท่าที่ผ่านมาแทบจะไม่มีให้เห็นปรากฏเลย เพราะหากเป็นกรณีที่รุนแรงหรือว่าเกิดเหตุในทันทีทันใด เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์จังหวัดมหาสารคามได้วางนโยบายไว้ว่า ถ้าเหตุเกิดขึ้นในพื้นที่ไหนให้ระงับในพื้นที่นั้นเลย แต่ถ้าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในวัด จะใช้หลักการให้เจรจาไกล่เกลี่ยกันก่อน ส่วนวัตถุประสงค์ของการวิจัยในข้อที่สาม ที่ต้องการศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำผิดตามกฎหมายนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมกับหลักการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ผู้วิจัยพบว่าขั้นตอนส่วนใหญ่ในการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 นั้น ลอกเลียนและจำลองแบบมาจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายของทางฝ่ายบ้านเมืองแทบทุกขั้นตอน เพียงแต่มีความแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในขั้นตอนของการไต่สวนมูลฟ้อง, การสาบานตนของพยาน, ในเรื่องการยื่นอุทธรณ์จะไม่มีข้อห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง การพิจารณาสั่งให้รับหรือไม่ให้รับอุทธรณ์หรือในเรื่องระยะเวลาการส่งความเห็นเป็นหนังสือของพยานผู้เชี่ยวชาญ และสิทธิในการมีทนายความของโจทก์หรือจำเลยเท่านั้น และจากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยพบว่าปัญหาข้อขัดข้องในทางปฏิบัติของกฎหมายเถรสมาคมฉบับนี้ คือ พระสังฆาธิการที่ทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในระดับต้นๆ ในเขตปกครองสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม ยังขาดความรู้ทางด้านกฎหมาย ไม่เข้าใจบริบทของกฎหมายจะมีความรู้เฉพาะในด้านพระธรรมวินัยเท่านั้น แต่ไม่มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายของฝ่ายอาณาจักรทั้งในด้านเทคนิค ภาษาการประยุกตใช้ จึงทำให้ไม่สามารถที่จะนำมาใช้อย่างถูกต้องเหมาะสม ทำให้การพิจารณาอธิกรณ์มีความล่าช้า ชับซ้อน ไม่เป็นไปตามขั้นตอนของนิคหกรรมหรือปฏิบัติผิดไปจากกฏนิคหกรรมซึ่งไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย และปัญหาการถูกแทรกแซงโดยอำนาจรัฐ ดังนั้น ควรมีการปรับปรุงในเรื่องโครงสร้างการจัดระบบการศึกษาของคณะสงฆ์เสียใหม่ให้มี

ความสอดคล้องกับพระธรรมวินัย วางกรอบการศึกษาให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยโดยให้พระสงฆ์ โดยเฉพาะพระสังฆาธิการได้เรียนรู้และเข้าใจในระบบการศึกษาของสงฆ์โดยเน้นให้ศึกษา 3 เรื่อง กล่าวคือ 1) เรื่องพระธรรมวินัย ที่กล่าวถึง หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและสิกขาบทข้อห้ามที่ใช้สำหรับเป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมสงฆ์ 2) เรื่องรูปแบบและกระบวนการวิธีแก้ไขปัญหาของคณะสงฆ์รูปแบบต่าง ๆ คือ อธิกรณสมณะวิธี และ 3) กฎหมายหรือศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ เห็นว่าการลงนิคหกรรมตามหลักของพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท นั้น ต้องมี อธิกรณ์ หรือ มีคดีหรือปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแก่เฉพาะในหมู่พระภิกษุสงฆ์ ก่อน ซึ่งในคัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทนั้น ได้จัดหมวดหมู่ของอธิกรณ์ เพื่อให้ตรงต่อปัญหาที่เกิดขึ้นอันจะนำไปสู่กระบวนการระงับอธิกรณ์ และการลงนิคหกรรม ใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 24 ระบุไว้ชัดเจนว่า พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรมก็ต่อเมื่อ กระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย นิคหกรรมที่จะลงนั้นต้องเป็นนิคหกรรมตามพระวินัยเท่านั้น กฎมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 ที่ออกตามความในมาตรา 25 แห่ง พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จึงต้องกำหนดขั้นตอนและวิธีการลงนิคหกรรมให้ชัดเจนและสอดคล้องกับพระธรรมวินัย โดยมากปัญหาที่จะนำเข้ามาสู่การพิจารณาตามกฎมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรมนั้น จะมีเฉพาะปัญหาการล่วงละเมิดที่เป็นอาบัติหนักคือ อาบัติปาราชิกเท่านั้น ส่วนปัญหาการละเมิด อาบัติเบา ไม่ค่อยปรากฏว่าได้มีการนำวิธีการของการลงนิคหกรรมตามกฎมหาเถรสมาคมมาบังคับใช้เท่าใดนัก แต่ปรากฏว่า ใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กลับมีการระบุถึงลักษณะความผิดที่จะต้องลงนิคหกรรมไว้อย่างครบถ้วน ทั้งนิคหกรรมให้สึกถ้าต้องอาบัติหนัก และนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก ถ้าต้องอาบัติเบา กฎมหาเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม จึงไม่ใช่วิธีการของพระธรรมวินัย โดยตรงแต่เป็นการแก้ไขปัญหโดยใช้วิธีการทางกฎหมายตามขบวนการพิจารณาคดีของรัฐ ดังนั้นโครงสร้าง รูปแบบและกระบวนการจึงไม่ใช่โครงสร้างของอธิกรณสมณะวิธี ที่เป็นการแก้ไข หรือระงับปัญหาอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัย แต่มีกรอบในการใช้อำนาจที่มาจากรัฐ สาเหตุเพราะ คณะสงฆ์และพระวินัยไม่มีอำนาจลงโทษพระภิกษุผู้กระทำความผิดพระวินัยขั้นร้ายแรงและไม่ยอม สละสมณะเพศได้ ด้วยเหตุนี้ คณะสงฆ์จึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอำนาจรัฐเพื่อเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัย (อริเทพ ผาทา, 2549, น.154) และที่สำคัญเป็นการยากที่จะนำอธิกรณสมณะซึ่งเป็นพุทธวิธีระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมาใช้ครอบคลุม ต่อการแก้ปัญหายุทธวิธีได้ คณะสงฆ์จึงจำเป็นต้องใช้อำนาจของรัฐมาเป็นหลักในการแก้ไขปัญห โดยจะใช้อำนาจของรัฐผ่านทางตำแหน่งทางการปกครองตามโครงสร้างของคณะสงฆ์ไปตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เห็นว่า สาเหตุที่ฝ่ายศาสนจักรต้องไปอิงกับ กฎหมายของฝ่ายอาณาจักรนั้น เป็นเช่นนี้มาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว กล่าวคือ พระนักบวชต้องอาศัย บ้านเมืองอยู่ เมื่อไปอาศัยบ้านเมืองใดก็ต้องปฏิบัติตามธรรมเนียมตามกฎหมายของบ้านเมืองฝ่ายนั้น ด้วย ซึ่งภาษาบาลีใช้คำว่า “ราชานํ อนุตติตุง” คือว่าให้อนุวรรตตามพระราชหรือประเทศ ดังนั้นจะไปขัดกับประเทศไม่ได้เพราะพระเจ้าแผ่นดินให้ความคุ้มครองพระศาสนาอยู่ ฉะนั้น เมื่อศาสนจักรอยู่ในราชอาณาจักรจึงยากที่จะแยกกันออกได้

ในการดำเนินคดีทางพระวินัย (การลงนิคหกรรม) นั้นจะใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบระบบไต่สวนผสมกับระบบกล่าวหา และผู้วิจัยพบว่า กฎมหาเถรสมาคมฯ มีการบัญญัติถ้อยคำและมีหลักการแทบจะถอดแบบการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติแทบทุกเรื่อง เพียงแต่มีความแตกต่างในขั้นตอนของการไต่สวนมูลฟ้อง, การสาบานตนของพยาน, ในเรื่องการยื่นอุทธรณ์จะไม่มีข้อห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง การพิจารณาสั่งให้รับหรือไม่รับอุทธรณ์หรือฎีกา ในเรื่องระยะเวลาการส่งความเห็นเป็นหนังสือของพยานผู้เชี่ยวชาญ และในเรื่องสิทธิในการมีทนายความของโจทก์หรือจำเลย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสิทธิในการมีทนายความนี้ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ซึ่งเรียกว่าหลักนิติธรรม อันเป็นรากฐานของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยทั่วไป ที่ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เท่าเทียมกันตามกฎหมาย การให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการดำเนินคดีอาญา โดยการมีทนายความนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง เนื่องจากบุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน อีกทั้ง ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ก็ได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิดังกล่าวไว้ในมาตรา 27 ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า โจทก์หรือจำเลยไม่ว่าจะเป็นคดีอาญาหรือพระภิกษุ ก็ควรจะมีทนายความอยู่ร่วมด้วย ในกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมทุกขั้นตอนและทุกชั้นไม่ว่าจะเป็นชั้นต้นชั้นอุทธรณ์ หรือชั้นฎีกา

ปัญหาข้อขัดข้องในทางปฏิบัติของกฎมหาเถรสมาคมฉบับนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่างให้ความเห็นตรงกันว่า พระสังฆาธิการที่ทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในระดับต้นๆ ในเขตปกครองสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม ยังขาดความรู้ทางด้านกฎหมาย ไม่เข้าใจบริบทของกฎหมาย เหตุผลเพราะกฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมเป็นกฎที่สร้างขึ้นเลียนแบบการพิจารณาคดีอาญาของศาลยุติธรรมในฝ่ายอาญา ซึ่งไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับพระภิกษุสงฆ์ เนื่องจากในการพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมไม่ว่าจะเป็นองค์คณะผู้พิจารณาชั้นต้น หรือชั้นอุทธรณ์หรือชั้นฎีกานั้น จะมีความรู้เฉพาะในด้านพระธรรมวินัยเท่านั้น แต่ไม่มีความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายของฝ่ายอาญาจักรทั้งในด้านเทคนิค ภาษาการประยุกต์ใช้เลย จึงทำให้ไม่สามารถที่จะนำมาใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ทำให้การพิจารณาอธิกรณ์มีความล่าช้า ซับซ้อน ไม่เป็นไปตามขั้นตอนของนิคหกรรมหรือปฏิบัติผิดไปจากกฎนิคหกรรมซึ่งไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎในการลงนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมจึงมีความหมายแค่ว่า เป็นเกณฑ์หรือเครื่องมือที่คณะสงฆ์ใช้เพื่อเป็นวิธีการในการสืบสวนสอบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในแวดวงพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ซึ่งเป็นไปตามกรอบหรือข้อกำหนดของกฎหมายคณะสงฆ์เท่านั้น อันได้แก่ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ดังนั้นความหมายของ นิคหกรรม ในปัจจุบัน จึงเป็นวิธีการลงโทษพระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระวินัย ซึ่งนอกจากพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยจะต้องปฏิบัติตามการละเมิดสิกขาบทแล้ว ยังต้องถูกลงโทษตามความเหมาะสมของกฎหมายบ้านเมืองอีกชั้นหนึ่งด้วย ซึ่งความจริงแล้วนิคหกรรม เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัยโดยตรงและไม่มีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองแต่อย่างใดเลย

ข้อจำกัด

1. ข้อจำกัดด้านการเก็บข้อมูลวิจัย

ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์นี้ เป็นช่วงเวลาที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (COVID-19) ผู้วิจัยจึงไม่สามารถกำหนดจำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้มากกว่านี้ได้ เนื่องจากในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลนั้นต้องมีการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ระหว่าง 2 กลุ่มและมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนเพียง 3 คนเท่านั้น ประกอบกับเนื้อหาในพระไตรปิฎกภาษาผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อลดการแพร่ระบาดของไวรัส ผู้วิจัยจึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้เพียงเพียง 2 กลุ่มและมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนเพียง 3 คนเท่านั้น ประกอบกับเนื้อหาในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬารามราชวิทยาลัย ที่มีเนื้อหาปริมาณมากถึง 33 เล่ม อีกทั้งมีความละเอียดอ่อน ตลอดจนจำนวนภาษาที่ใช้นั้น ยากยิ่งต่อการทำความเข้าใจและ ผู้วิจัยต้องศึกษาข้อความในกฎหมายมหาชน (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 แต่ละข้อเพื่อตีความหลักกฎหมายและทำการเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความในแต่ละเรื่อง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องใช้เวลาในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและเรียบเรียงขั้นตอนทั้งหมดมากขึ้น เพื่อให้งานวิจัยเล่มนี้สมบูรณ์ที่สุด

2. ข้อจำกัดด้านแหล่งค้นคว้า

แม้พระไตรปิฎกตลอดจนอรรถกถาชาดกต่าง ๆ ซึ่งเป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ในงานวิจัยเล่มนี้ จะเป็นคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนา แต่ก็ได้มีการแพร่หลายสู่สาธารณชนมาก นักแหล่งในการค้นคว้าหาข้อมูลในเอกสารชั้นปฐมภูมินี้ จึงมีจำกัดแต่เพียงในวัดและห้องสมุดขนาดใหญ่เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายอันจะเกิดขึ้นแก่หนังสือ ส่วนใหญ่วัดและห้องสมุดจะไม่อนุญาตให้นำพระไตรปิฎกออกไปภายนอก คงอนุญาตให้ใช้อ่านค้นคว้าได้เฉพาะแต่ในบริเวณวัดหรือห้องสมุดเท่านั้น ผู้วิจัยจึงต้องหาเวลาเดินทางไปค้นคว้าหาข้อมูลในพระไตรปิฎกที่ห้องสมุด ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคามในการทำวิจัยเล่มนี้ ทั้งนี้การเดินทางไปค้นคว้าหาข้อมูลในพระไตรปิฎกยังทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบปะกับผู้ทรงความรู้ในพระไตรปิฎกที่ได้แนะนำข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการวิจัย ทำให้ได้ทั้งกัลยาณมิตร ที่ปรึกษาด้านงานวิจัย และที่ปรึกษาทางธรรมกลับมาอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลวิจัย

ปัญหาใหญ่ที่ทำให้ กฎหมายมหาชน (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ไม่ค่อยมีผลในทางปฏิบัติในเขตปกครองสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม ก็คือ พระสังฆาธิการชั้นต้น ไม่มีความรู้ในเรื่องกฎหมาย ดังนั้น ควรมีการปรับปรุงในเรื่องโครงสร้างการจัดระบบการศึกษาของคณะสงฆ์เสียใหม่ให้มีความสอดคล้องกับพระธรรมวินัย วางกรอบการศึกษาให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยโดยให้พระสงฆ์โดยเฉพาะพระสังฆาธิการได้เรียนรู้และเข้าใจในระบบการศึกษาของสงฆ์โดยเน้นให้ศึกษา 3 เรื่อง กล่าวคือ 1) เรื่องพระธรรมวินัย ที่กล่าวถึง หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

และสิทธิขาดข้อห้ามที่ใช้สำหรับเป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมสงฆ์

2) เรื่องรูปแบบและกระบวนการวิธีแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์รูปแบบต่าง ๆ คือ อภิธานสมณะวิธี และ 3) กฎหมายหรือศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยต้องให้พระสังฆาธิการได้มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยเป็นอันดับแรกก่อน จากนั้นจึงค่อยขยายความรู้ไปสู่ศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งกับพระธรรมวินัยและจะมีประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่คณะสงฆ์ในอนาคตได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้มุ่งเน้นไปที่การศึกษาเชิงคุณภาพ ทั้งการวิจัยเชิงเอกสารและเชิงภาคสนาม กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพระสังฆาธิการชั้นต้นที่เป็นองค์คณะผู้พิจารณาชั้นต้นเท่านั้น ควรมีการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการซึ่งทำหน้าที่เป็นองค์คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์หรือในระดับมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาต่อไปว่า จะมีความรู้ความเข้าใจขั้นตอนการปฏิบัติตามกฎหมายมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม หรือไม่ อย่างไร

2. การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่สี่คือ เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้และบริการวิชาการให้แก่เขตปกครองคณะสงฆ์ หน้ะวันออก ภาค 9 จังหวัดมหาสารคาม และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดมหาสารคาม โดยศึกษาเฉพาะในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคามเท่านั้น ในการทำวิจัยในครั้งต่อไปจึงควรจะมีการศึกษาในพื้นที่อำเภออื่นหรือจังหวัดอื่นที่อยู่ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ หน้ะวันออก ภาค 9 ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบนมัสการและกราบขอบพระคุณ พระครูสารกิจประยุต (กาบ ฐานทดโต) ดร. เจ้าอาวาสวัดขุนพรหมดำริ (วัดอุปราช) ตำบลท่าสองคอนและรองเจ้าคณะอำเภอเมืองมหาสารคามและพระมหาโยธิน โยธิโก,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น และพระมหาอรุณพงษ์ สิริโสภโณ ปธ.9 เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม และรักษาการรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ พรหมเลิศ อาจารย์ประจำภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อีกทั้ง เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดมหาสารคาม ที่อำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ทำให้งานวิจัยนี้มีข้อมูลครบถ้วนและทรงคุณค่า อันจะเป็นประโยชน์ต่อการอำนวยความสะดวกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสังคมไทยและในสังคมของคณะสงฆ์และประเทศชาติสืบต่อไปในภายภาคหน้าต่อไป

บรรณานุกรม

- ปลื้ม โชติษฐยางกูร. (2559). *คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2539). *ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พระมหาอุดม สารเมธี (สารบรรณ). (2546). *การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีนิติกรรมในพระวินัยปิฎกกับกฎหมายนิติกรรมของมหาเถรสมาคม*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แสง อุดมศรี. (2559). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: นิติธรรมการพิมพ์.
- สนิท ศรีสำแดง. (2543). *นิติกรสงฆ์ เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมแพคพริ้นท์ จำกัด.
- อติเทพ ผาทา. (2549). *การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท: ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณสมณะ 7 และกฎหมายนิติกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.